

ENVIRONMENTÁLNÍ DĚJINY JAKO MINULOST PRO BUDOUCÍ POUŽITÍ.

(An-)Hydrous Environments: Rethinking Water in Environmental History. ESEH 2022 Summer School in Environmental History, University of Bristol, Velká Británie, 10.–13. července 2022

Environmentální historikové jako ti, kteří tematizují aktuální globální výzvy, hledají nové perspektivy a souvislosti jejich promýšlení, nahlíží skrze pochopení minulých událostí do budoucnosti a nabízejí „useable pasts for unusual times“.¹ Právě k takové roli byli vyzváni účastníci 11. mezinárodní konference Evropské společnosti pro environmentální dějiny (European Society for Environmental History, ESEH), pořádané ve dnech 4.–8. července 2022 v britském Bristolu. Konference nesla podtitul *Same Planet, Different Worlds: Environmental Histories Imagining Anew*, jímž v kontextu doznívajících pandemie covid-19 upozorňovala na křehkost současného světa, závislého na vzájemné provázanosti jednotlivých států a společností i vše obklopujících mimolidských aktérů a činitelů. Pandemii se pořadatelé rozhodli pojmut jako impuls k novému uvažování nad palčivými problémy současnosti (klimatická a ekologická krize, dědictví kolonialismu a postkolonialismu, utváření a překračování hranic aj.) a současně jako bránu do „dalšího“ světa,² jehož podobu jsme schopni společnými silami utvářet.

V duchu „nového promýšlení“ se nesla i navazující letní škola pořádaná katedrou historie na University of Bristol ve dnech 10.–13. července 2023 jako platforma pro diskusní setkání doktorandů a post-doktorandů zájímavých se o problematiku environmentálních dějin. V centru pozornosti letní školy s tématem *(An-)Hydrous Environments: Rethinking Water in Environmental History* byla voda: diskutovány měly být otázky vzájemného vztahu mezi lidskou společností a vodou v nejrůznějších podobách, vlivu vody na společnost a životní prostředí v minulosti, stejně jako dopadů lidské činnosti na minulý i současný stav vodních zdrojů. Tematické zaměření letní školy se tak stalo osvěžujícím příspěvkem k promýšlení konceptu *blue humanities*, slibně se rozvíjejícího doposud především v zemích s bezprostřední vazbou na moře a oceány.³

1 *European Society for Environmental History Conference 2022: University of Bristol, UK, 4th–8th July 2022*, dostupné z <https://eseh2022.blogs.bristol.ac.uk> [náhled 26. 3. 2023].

2 S odkazem na esej indické aktivistky Arundhati Roy, „Historically, pandemics have forced humans to break with the past and imagine their world anew. This one is no different. It is a portal, a gateway between one world and the next.“ Arundhati ROY, *The Pandemic Is a Portal*, Financial Times, 3. 4. 2020, dostupné z: <https://www.ft.com/content/10d8f5e8-74eb-11ea-95fe-fcd274e920ca> [náhled 26. 3. 2023].

3 Koncept *blue humanities* (též *blue cultural studies*) představil roku 2008 Steve Mentz, historik a profesor na English at St. John's University in New York City, jako možné teoretické východisko obratu „od země k moři“, jímž především západní humanitní vědy procházejí od počátku nového tisíciletí: Steve MENTZ, *Toward a Blue Cultural Studies: The Sea, Maritime Culture, and Early Modern English Literature*, *Literature Compass* 6, 2009, č. 5, s. 997–1013, dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1741-4113.2009.00655.x> [náhled 26. 3. 2023]. Srov. Nicholas HORDEN — Peregrin PURCELL, *The Corrupting Sea: A Study of Mediterranean History*,

Čtyřdenní letní škola shromáždila v samém srdci Bristolu patnáct doktorandů a post-doktorandů z Evropy, Jižní Ameriky a Austrálie spolu s přednášejícími, lektory a badateli orientovanými na environmentální dějiny a humanitní studia. Program se odehrával primárně v prostorách School of Humanities bristolské univerzity, přičemž hlavní náplní setkání byly prezentace výzkumných témat a projektů jednotlivých účastníků. Aby následné diskuse pouze „neklouzaly po hladině“ a prezentující mohli získat podnětnou zpětnou vazbu, byly příspěvky (pracovní verze článků či kapitol dizertací) sesbírány a rozeslány již v předstihu. Každému z prezentujících byl navíc z okruhu ostatních účastníků přidělen oponent, jehož úkolem bylo otevřít diskusi nadnesením stěžejních otázek či připomínek k prezentovanému textu a tématu. Ať už šlo o náhodu, nebo záměr organizátorů, často byli tímto způsobem propojeni dva účastníci se zcela odlišným tematickým i časovým vymezením předmětu výzkumu. Tento přístup se osvědčil jako efektivní způsob, jak účastníky přimět vystoupit z komfortní zóny vlastní expertízy, otevřeně sdílet zdánlivě nesouvisející poznatky a badatelské zkušenosti a společnými silami formovat nové, originální způsoby náhledu na roli vody v lidských dějinách. Intenzivní diskuse o (post)-doktorandských projektech průběžně zpestřovaly doprovodné vstupy přizvaných řečníků.

Letní školu zahájil v neděli 10. července celodenní seznamovací výlet na pobřeží Bristolského zálivu v oblasti estuáru⁴ nejdelší britské řeky Severn. Průvodcem výpravy byl Owain Jones, emeritní profesor *environmental humanities* na School of Humanities and Cultural Studies při Bath Spa University, v centru jehož zájmu dlouhodobě leží vztah lidských a mimolidských aktérů a vody nebo časovost krajiny (*temporalities of landscape*).⁵ Ústí řeky Severn představuje z pohledu environmentálních dějin velmi zajímavý předmět zkoumání. Kolísání vodní hladiny, které se zde v důsledku slapových jevů pohybuje v rozsahu až 15 metrů, představuje po Bay of Fundy v Kanadě druhý největší přílivový rozsah na světě; k přílivu a odlivu zde přitom dojde zhruba dvakrát během jednoho dne. Přílivem je vyvolávána tzv. Severn Bore — přílivová vlna sahající až 11 km do vnitrozemí, která v pravidelných cyklech proměňuje Severn v „řeku, která teče pozpátku“. Tyto — pro účastníka z evropského vnitrozemí veskrze neznámé — přírodní pochody zde po staletí formovaly

---

Oxford 2000, představující humanitněvědní obrat k mořím a oceánům v podobě tzv. *new thalassology*. Nárůst zájmu o oblast *blue humanities* dokládají tematická čísla periodik sestavených v posledních letech: *Symplokē: Blue Humanities*, 27, 2019, č. 1–2; *Humanities: Special Issue: World Literature and the Blue Humanities*, 9, 2020, č. 3, dostupné z: www.mdpi.com/journal/humanities/special_issues/blue_humanities#published [náhled 26. 3. 2023]. Na rok 2023 je naplánováno vydání první souhrnné monografie shrnující teoretická východiska *blue humanities*: Steve MENTZ, *An Introduction to the Blue Humanities*, [Oxfordshire 2023].

- 4 Jeden z typů říčního ústí vyznačující se výraznými projevy slapových jevů, jež utvářejí specifický charakter přechodné oblasti mezi říčním a přímořským prostředím (zejména vznik brakických vod a slaných močálů při pobřeží).
- 5 *Tidal Cultures: Explorations of Cultural and Natural Aspects of Tidal Landscapes in the UK, The Netherlands and beyond*, dostupné z: <https://tidalcultures.wordpress.com> [náhled 26. 3. 2023].

svérázné životní prostředí na pomezí pevniny a moře, a lidem tak stavěly do cesty specifické výzvy při zajišťování bezpečného soužití s vodním živlem a jeho efektivním využívání.

Na příkladě Severnu tak může historik mapovat utváření svébytných přístupů k zemědělství či rybářství a na ně navázaný rozvoj pobřežního osídlení, promyšlet otázky překonávání přírodních hranic (výstavba mostu Prince of Wales Bridge mezi Anglií a Walesem), zabývat se možnostmi energetického a dopravního využití řeky (neuskutečněné plány na výstavbu přílivové elektrárny, využití řeky při provozu dnes již odstavených jaderných elektráren v Oldbury a Berkeley, zbudování umělého kanálu Sharpness–Gloucester), sledovat lokální rozvoj turismu a volnočasových aktivit a v neposlední řadě také stopovat proměny zájmu o kulturní a přírodní specifika oblasti a jejich ochranu. Nástin „příběhu jedné řeky“ (který se ostatně během dalších setkávání pravidelně vracel) a zdůraznění možných perspektiv, jimiž je možno jej nahlížet, byly rafinovaným vstupem do programu následujících dní.

Pondělní dopolední blok zahájila svou přednáškou Cristina Brito, docentka Ústavu historie Fakulty sociálních a humanitních věd na NOVA University v Lisabonu, jež se zaměřuje na raně novověké environmentální dějiny moří a oceánů, vztahy lidských a mimolidských aktérů a konečně i na problematiku antropocénu a *blue humanities*. Jako vystudovaná bioložka nejprve promluvila o své cestě k historii („biologist turned to historian“), ovlivněné jejím dlouhodobým zájmem o velkou mořskou faunu, a podtrhla význam interdisciplinarity v oblasti výzkumu environmentálních témat. Jak může multi/interdisciplinární výzkum vypadat v praxi, následně představila na příkladu právě probíhajícího grantového projektu *4-OCEANS: Human History of Marine Life*.⁶ Na řešení projektu, jehož cílem je zhodnocení významu mořského života (a jeho „vytěžování“) v procesu globálního vývoje lidské společnosti v průběhu posledních dvou tisíciletí, se podílí pětičlenný tým s expertními zkušenostmi z celé řady oblastí, mimo jiné archeologie a zooarcheologie, geografie, historické ekologie, dějin přírody a klimatu, environmentálních dějin nebo výzkumu starých DNA.

Téhož dne proběhl i workshop zaměřený na odborné publikování, nesoucí příléhavý název *Navigating the Journal Process: Tips from an Editor*. „Navigátorkou“ nám během něj byla Ellen Arnold, docentka předmoderních environmentálních dějin na norské University of Stavanger a současně šéfredaktorka odborného časopisu *Water History*.⁷ Kromě ryze praktických informací seznamujících účastníky workshopu s běžným redakčním postupem během výběru, přijímání, recenzování a následného publikování odborného textu nás formou skupinové práce přiměla zamyslet se nad zdánlivě banálními otázkami — proč vlastně píšeme odborné články? S jakým cílem a očekáváním čteme články ostatních autorů? A proč by měl kdokoliv číst právě naše texty? Tato provokativní otázka (jejíž vyhodnocení a zodpovězení by v rámci přípravy jakéhokoliv odborného textu měly hrát přinejmenším stejně závažnou roli jako vymezení tématu, cíle a badatelských otázek) utvořila oslí můstek do závěrečné části workshopu, shrnující formální náležitosti odborného textu, autorské a publikační

6 4-OCEANS: A Human History of Marine Life c.100 BCE to c.1860 CE, dostupné z: www.ntnu.edu/museum/4-oceans [náhled 26. 3. 2023].

7 *Water History*, dostupné z: www.springer.com/journal/12685 [náhled 26. 3. 2023].

strategie nebo praktické tipy, jak napsat výstižný, přiléhavý a redakčně atraktivní abstrakt odborného článku.

V úterý dopoledne vystoupil poslední prizvaný přednášející, jímž byl John Morgan z University of Bristol, orientující se na environmentální dějiny, sociální dějiny a dějiny emocí ve vztahu k životnímu prostředí raně novověké Anglie. John Morgan svou přednáškou *History and Drainage in the English Lowlands* znovu obrátil naši pozornost k svéhlavé řece Severn. Raně novověký vztah k řece, která svou Severn Bore sice do značné míry limitovala možnosti lidského osídlení, avšak v pozitivním smyslu přispívala k efektivnějšímu využívání přilehlých zemědělských ploch, popsal jako „vyjednávání“ (*negotiation with river*) — jako setrvalé a promyšlené nastavování rovnováhy mezi úplnou eliminací potenciálně ničivých záplav a jejich usměrňováním za účelem zemědělského využití, jinými slovy jako hledání určitého harmonického způsobu soužití se záplavami.

Vrcholným bodem letní školy byl závěrečný kulatý stůl s organizátory akce, jehož diskusní pole bylo vymezeno otázkou *What is Most Exciting about Environmental History Research in 2022?* Z proběhlé diskuse vyplynulo, že největší výzvou environmentálních dějin doposud zůstává to, co je od počátku konstituování tohoto oboru považováno za jeho hlavní předpoklad, a sice interdisciplinarita. Ta se na jedné straně pojí s individuální ochotou každého badatele vybočovat z kolejí nastavených absolvovaným vzděláním (často ryze humanitního zaměření) a pronikat alespoň do základů dalších disciplín, na straně druhé však i se schopností vytvářet multidisciplinární badatelské týmy (respektive se do jejich kruhů aktivně zapojovat), v jejich rámci tříbit metody vzájemné spolupráce a nalézat společný, byť „interdisciplinární“ jazyk, který by umožnil badatelské výsledky přetavit do srozumitelných výstupů, schopných oslovit co nejširší publikum. Opomenuta nezůstala ani potřeba překračovat regionální, ba i národní hranice vlastních výzkumných témat, jež si stále více žádají ukotvení v kontextu nadnárodních a mezinárodních dějin, tematických trendů a konceptuálně-metodologických uchopení. Pro environmentální témata, jež ze samé podstaty zkoumaných objektů přesahují lidmi uměle utvářené hranice, je tento obecně platný požadavek o to naléhavější.

Prezentace projektů účastníků letní školy byly rozděleny do šesti dopoledních a odpoledních tematických bloků. Zahajovací panel nazvaný „Water Geographies“ tematizoval vodní toky a tělesa jako infrastruktury symbolicky i fyzicky překlenující tradiční suchozemské komunikační síť a umožňující cirkulaci lidí, mimolidských aktérů, zdrojů i vědění. Austin Read v textu *The Struggle Upstream: Towards an Anti-colonial Geography of the River Severn* promýšlel východiska psaní dějin řeky Severn za využití konceptu *archipelagic studies*.⁸ Příspěvek Alexie Shellard *A History of the*

8 Badatelská orientace na historické a kulturní fenomény ostrovů, souostroví a pobřežních oblastí, vnímaných v dosavadních „kontinentálních“ přístupech jako periferie. *Archipelagic studies* nevnímají tyto oblasti jako ryze geografické objekty, nýbrž současně jako diskurzivní formace utvářené z center kontinentů různými způsoby vnímání a zobrazování těchto periferií (kartografie, texty). Zdůrazňují provázanost zdánlivě přísně oddělených objektů (vody a země, ostrovů a pevniny, přírody a kultury) a nahlíží je jako síť identit, sociopolitických formací, kulturních a ekonomických cirkulací. Brian Russell ROBERTS — Michelle

Upper Paraguay Basin: Mutable Geographies of the Pantanaís se věnoval proměnám jihoamerické mokřadní oblasti Pantanal⁹ v souvislosti s evropskou kolonizací započatou v průběhu 16. století a pozvolnému zasazování Pantalanu do globálních komunikačních, ekonomických a politických struktur, vrcholícímu v průběhu 19. a 20. století.

Ryze středověká témata zaplnila druhý panel s názvem „Disaster“. Svůj přístup k propojení environmentálních dějin s pamětovými studii prezentovala Laura Tack textem *Memory of Medieval and Early Modern Storm Surges in the South-Western Baltic Sea*, v němž mapovala materiální pozůstatky zaznamenávání tzv. bouřlivých přílivů,¹⁰ jejich dobové reflexe, způsoby pozdějšího využití a stav dochování do současnosti. Alex Hibbert v příspěvku „*Tempests and Sea Flood: “Attributing Agency and Mitigating Sea Level Rise on a Destructive Coastline at Hastings Augustinian Priory, c. 1350–1417*“ pro- věřoval vliv přírodních událostí (slapové jevy, záplavy, nánosy sedimentů) na společenský a hospodářský rozvoj pobřežního osídlení v okolí britského Hastingsu. Text Leny Walschap *Seas of Risk and Resilience: Harnessing Marine Resources on Rural Coasts in Late Medieval England* tematizoval způsoby adaptace obyvatel pobřežních oblastí britského Sussexu na specifické přírodní podmínky (klimatické změny, stoupání mořské hladiny), jež do značné míry ovlivňovaly možnosti obživy (zemědělství, rybolov) i kvalitu běžného života osídlenců.

Třetí tematický blok „*Infrastructures and Technologies*“ naopak přenesl účastníky do období moderních a soudobých dějin. Ágnes Németh se v textu *The Reform of the Sewerage System of Budapest and its Connection to the Natural Systems in the Second Half of the Nineteenth Century* věnovala rozvoji kanalizační infrastruktury v Budapešti druhé poloviny 19. století, jež představila na pozadí globálně se šířícího dobového trendu zajišťování zdravého a hygienického životního prostředí moderní městské společnosti. Poválečnou obnovu jihočeského pohraničí v souvislosti s výstavbou vodního díla Lipno coby činitele, který výrazně proměnil přírodní, společenský i hospodářský charakter regionu, tematizovala v příspěvku *Peace Dam in the Bohemian Forest. Lipno-Waterwork and Its Role in Building the Czechoslovak Post-War Borderland* Eliška Švarná.¹¹ Plánům na zajištění dostatečných zdrojů užitkové a pitné vody rozvojem odsolovacích procesů, které od druhé poloviny 20. století tvoří významnou součást mezinárodní politické agendy, se věnovala Elizabeth Hameeteman v obsáhlém textu *Pipe Dreams: The Pursuit of Desalination and the Promise of a Water-Abundant Future in the 1950s and 1960s*.

Ann STEPHENS (edd.), *Archipelagic American Studies*, Durham 2017; Michelle STEPHENS — Yolanda MARTÍNEZ-SAN MIGUEL (edd.), *Contemporary Archipelagic Thinking. Towards New Comparative Methodologies and Disciplinary Formations*, Lanham 2020. Sám autor charakterizoval svůj přístup *archipelago history* jako „[N]otion that the histories of specific sites are not bound by the terrestrial borders of the nation-state, as we are traditionally encouraged to see, but formed by flows and exchanges across oceans, rivers and atmospheres.“

9 Největší mokřadní oblast světa rozkládající se na hranicích Brazílie, Bolívie a Paraguaye.

10 Anglický výraz *storm surges* (německý ekvivalent *Sturmflut*) odkazuje na geofyzikální jev, během něhož je běžný příliv posílen silným větrem, a mění se tak v ničivou přílivovou vlnu s katastrofickými dopady na zasažené pobřežní oblasti.

11 Česká verze textu bude v průběhu roku 2023 publikována v periodiku *Střed. Časopis pro mezioborová studia Střední Evropy 19. a 20. století*.

Zajímavé badatelské závěry byly prezentovány ve čtvrtém panelu s titulem „Polluted Waters“. Skutečnost, že koncept *waste studies*¹² se zdaleka nemusí omezovat pouze na výzkum nejnovějšího období a že znečišťování mořských vod je přinejmenším stejně tak staré jako jejich objevování prvními mořeplavci, doložila v inspiračním příspěvku *Marine Litter during the Early Modern Age and the Impact of Human Dumping in Coastal Environments under the First Globalization Movement (15th–17th Centuries)* Ana Catarina Garcia. Alicia Gutting svůj výzkum naopak zaměřuje na teplotní znečišťování (*thermal pollution*) evropských vod v souvislosti s budováním jaderných elektráren podél toku Rýna. Její text *Cooling Water Wars in the Rhine River Basin* opět zdůraznil nutnost chápat environmentální dějiny, tím spíše pak dějiny vod, jako dějiny přesahující geografické i historické hranice evropských států.

Průniky environmentálních a kulturních dějin nejvíce reflektoval pátý blok s názvem „Coasts“. Lena Ferriday v příspěvku *Stride, Scramble, Climb: Haptic Difference at the Cornish Coast, 1850–1910* tematizovala smyslové vnímání britské pobřežní krajiny na základě studia deníků a memoárů mapujících místní turistické aktivity na přelomu 19. a 20. století. Pobřeží Normandie a Lamanšský průliv jako přírodní prvky, jež mohou lidské společnosti rozdělovat, ale i spojovat zkoumala Rebecca Tyson v příspěvku *The Coastline of Normandy, France: Changes and Challenges, Medieval and Modern*. Zemědělsko-hospodářskému využívání mořských řas, jeho uměleckému zobrazování a kulturním odrazům se věnoval text *The Many Lives of Algae: Seaweed as Spiritual Nourishment on the Amphibious Coast, Brittany and Wales, 1880s–1930s* autorky Chloé Duteil.

Třídenní prezentační maraton zakončil blok s lapidárním pojmenováním „Oceans“. I zde se objevil potenciál k propojování různých přístupů a konceptů — otázku přírodních (či přirozených) hranic a prostorovosti v environmentálních dějinách problematizovala Josephine Goldman textem *Water Unites, Water Separates: Spatiality across Black Atlantics and Black Pacifics*. Jonas Koesling přiblížil koncept „environmentální paměti“ (*environmental memory*)¹³ na příkladech literárních reflexí moří a oceánů v tradičních severských ságách v příspěvku *Sailing the Sagas' Seas: Oceanic Entanglements in Orkneying saga and Elsewhere*.

12 *Waste studies* (též *discard studies*) představují rozvíjející se subdisciplínu *environmental humanities* zkoumající fenomén odpadu a plýtvání v kontextu kulturních, socioekonomických a politických struktur, jež produkci a cirkulaci odpadu umožňují a ovlivňují. Zsuzsa GILLE — Josh LEPAWSKY (edd.), *The Routledge Handbook of Waste Studies*, Oxfordshire 2021; *Discard Studies* [online], dostupné z: <https://discardstudies.com/about> [náhled 26. 3. 2023].

13 „There is currently no generally accepted definition of environmental memory, and several related terms are in use, such as social-ecological memory or traditional ecological knowledge. It is clear, however, that an environmental memory is always derived from human perceptions of the environment. It is culturally constructed and strongly influenced by the social and cultural contexts in which it develops and is transmitted. Environmental memory therefore constitutes a specific form of cultural memory.“ Reinhard HENNIG, *Environmental Humanities*, in: Jürg Glauser — Pernille Hermann — Stephen Mitchell (edd.), *The Handbook of Pre-Modern Nordic Memory Studies*, Berlin — New York 2018, s. 327–332.

Čtyři dny intenzivních diskusí, vzájemného sdílení myšlenek, podnětů a zkušeností v pestré společnosti zapálených mladých badatelů z různých koutů světa byly pro všechny zúčastněné mimořádným intelektuálním stimulem; pro badatele z evropského vnitrozemí pak o to větším, že tematické, natožpak konceptuální a metodologické uchopení v tuzemsku řešených „vodních“ badatelských projektů dosud zdaleka nedosahuje takové rozmanitosti. Diskutované texty ve svém celku potvrdily, jak široký záběr může koncept environmentálních dějin, potažmo *blue humanities* zaujímat. Voda ve všech svých podobách a formách se z tohoto pohledu jeví jako významný aktér, či přinejmenším důležitý hybatel lidských dějin, jehož vliv lze zkoumat na pozadí dějin politických, sociálních, hospodářských i kulturních. Mezinárodní „nadhled“, který se celou letní školou prolínal, mimo jiné podtrhl již vícekrát zmiňovanou skutečnost, že environmentální dějiny, tím spíše „dějiny vody“, lze jen sotva psát v rámci uzavřených příběhů národních dějin.

Tematizace role vody a s vodou spojených mimolidských aktérů v dějinách představuje bytostně aktuální příspěvek do probíhajících diskusí, reflektujících současně globální výzvy spojené s udržitelností a zodpovědným přístupem ke krajině, životnímu prostředí a přírodním zdrojům. Nahlížení problematiky perspektivou environmentálních dějin přispívá k uvědomění, že člověk nestojí „mimo“ přírodu a příroda není pouhým pasivním objektem lidského přetváření. Lidská společnost je naopak nedílnou součástí spleťtých vztahů ostatního mimolidského světa, je na přírodních procesech nemalou měrou závislá a vůči jejich dopadům bývá zranitelná. Předpoklad sledování vybraných fenoménů v dlouhodobém časovém horizontu i jejich zasazování do širších geografických, kulturních a společenských celků přitom dokládá, že veškeré umělé zásahy do přírody — jakkoli nezbytné se z pohledu moderních společností a jejich potřeb jeví — vyvolávají komplexní změny, jejichž důsledky se obvykle v plné síle projeví v časových měřítkách přesahujících jednotlivé generace.

V tomto smyslu se snad proběhlé letní škole, zacílené primárně na mladé, začínající badatele, podařilo naplnit deklarovaný cíl 11. mezinárodní konference ESEH — podpořit rozrůstání vědecké komunity orientované na environmentální humanitní vědy, jež bude skrze poznání souvztažnosti společenských dějů a přírodních procesů v minulosti schopna přispívat k utváření udržitelného životního prostředí budoucnosti.

Eliška Švarná

Skautské archivy a muzea v České republice, Rakousku, Polsku a na Slovensku*

Ve střední Evropě se nachází několik skautských muzeí a archivů umožňujících výzkum na poli výchovy a organizací mládeže napříč středoevropským regionem. V této zprávě se zaměřím na čtyři z nich. Konkrétně půjde o český Skautský archiv (spadající pod Skautský institut v Praze), slovenské Skautské múzeum Václava Rubeša v Ružomberku, rakouské Pfadfindermuseum und Institut für Pfadfindergeschichte

---

* Tento text vznikl v rámci projektu SVV 260557 řešeného na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.